

Morten Kjelland (red.)

Kurshefte i erstatningsrett

– et tematisert utvalg av sentrale rettskilder

Metoderefleksjoner

Noen betraktninger om studiet av rettspraksis
– belyst med eksempler fra erstatningsretten

1. Oversikt

Presiseringer:
Behov for en viss
«oppstartshjelp»
– betydningen av
«den frie grubling»

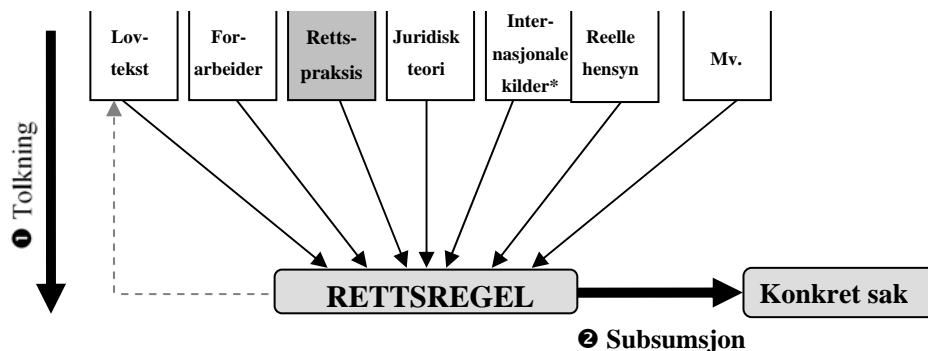
Metoderefleksjonene her er bare ment som en «oppstartshjelp». Det er ikke ment å legge «føringer» som binder *den frie grublingen over erstatningsrettslige problemer*.

Erstatningsrettslige spørsmål løses ut fra alminnelig juridisk metode, basert på en tolkning og anvendelse av rettskildene. Rettskildebildet kan være sammensatt, og bestå av lovtekst, forarbeider, rettspraksis, juridisk teori mv. Disse er vist ved «boksene» i figuren nedenfor, som angir et bredt spekter av rettskilder («argumentbærere»). Angivelsen er ikke uttømmende. Det kan spille inn andre rettskilder enn de som fremgår av figuren. Og motsatt: På ulovfestede områder har man verken lovtekst eller forarbeider.¹ Modellen gir et forenklet bilde av rettsanvendelsesprosessen, og er kun ment som en hjelp for tanken.

¹ Lovtekster på andre områder kan imidlertid gi grunnlag for analogier og utledning av begrunnelsesmønstre.

Figur 1. Oversikt over rettsanvendelsesprosessen

Oversikt over rettsanvendelsesprosessen

Trinn 1: Tolkning

Tolkning er det første hovedtrinnet i rettsanvendelsesprosessen, se den lodrette pilen. Det betydelige innslaget av domstolsskapte regler er et særtrekk ved erstatningsretten, og gjør studiet av rettspraksis sentralt. Dommer utgjør hovedtyngden av rettskilder i dette heftet, se den øverste boksen uthevet med grått. Figuren viser samtidig at rettspraksis ikke er enerådende; også andre kilder må tas i betraktning. For eksempel har forarbeidene en plass i tolkningen av «gjer»-kriteriet i bal. §§ 1 og 4. Gjennom tolkningen av de ulike rettskildene får man frem hvordan ordlyden skal forstås, se den stiplede pilen som viser tilbakekoblingsprosessen.

Trinn 2: Subsumsjon

Når rettsanvenderen har klarlagt rettsregelen, er man over i det andre hovedtrinnet i rettsanvendelsesprosessen, *subsumsjonen*. Man anvender da regelen på den konkrete saken. Jeg bemerker også her at figuren viser en forenklet modell av rettsanvendelsesprosessen, idet tolknings- og subsumsjonsomgangen kan vekselvirke og gli over i hverandre.

Domstolenes hovedoppgaver

Behovet for dynamikk gjør domstolene i mange tilfeller mer egnet til å styre rettsutviklingen enn lovgiver. For å forstå hvordan domstolene kan virke rettsavklarende og rettsutviklende, er det hensiktsmessig å skissere domstolenes *to hovedoppgaver*. Den ene er å *løse konkrete konflikter*, for eksempel mellom skadelidte A og skadevolder B. Når dommen² er blitt rettskraftig, kan skadelidte få den tvangsfullbyrdet.

* Begrepet «internasjonale kilder» omfatter kilder av ulik karakter. Eksempler er internasjonale konvensjoner, EU-/EØS-rett og dommer fra eksempelvis nordiske land.

² Av fremstillingshensyn taler jeg her om «dommer», fordi det først og fremst er denne typen avgjørelser som har skapt og utviklet erstatningsretten. Det finnes imidlertid eksempler på viktige kjennelser, som bl.a. *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757).

Erstatningskravet (pengekravet) kan da bli realisert. Den andre hovedoppgaven er å virke *normerende*. Det vil si at rettspraksis opptrer som rettskilde, og bidrar til å presisere og på andre måter utvikle gjeldende rett. I studiet av erstatningsretten er det dommenes verdi som rettskilde som har interesse.

Rettspraksis kan gi det rettslige grunnlaget for selve erstatningsregelen. Læren om det ulovfestede objektive ansvaret er illustrerende. Dommer kan også uttrykke mer avgrensede *prinsipper*, som prinsippet om full erstatning, jf. *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524): «[K]jernen i erstatningsretten [er] at skadelidte ikke skal komme økonomisk dårligere ut med skaden enn om denne ikke var inntruffet» (s. 1532).³ Et annet eksempel er betingelseslæren, som er hovedregelen om årsakssammenheng i erstatningsretten, se punkt 2 nedenfor. Videre kan en dom angi – og rettslig forankre – *momenter* for skjønnsmessige helhetsvurderinger. *Leiebil* (Rt. 1992 s. 1469) gir et eksempel.⁴ Skadelidte fikk privatbilen ødelagt to dager før hun skulle på ferie, og krevde erstatning for leiebilutgiftene, jf. skadeserstatningsloven § 4-1. Spørsmålet var hvorvidt skadelidte hadde krav på erstatning for slike fritidsrelaterte merutgifter i den perioden bilen sto til reparasjon. I drøftelsen av tapsbegrensningsplikten legger retten vekt på hvor lang tid det tok å reparere bilen: «Ved vurderingen vil reparasjonstiden for bilen være et moment av betydning». Premissene gir grunnlag for å avdekke ytterligere argumenter, som at «ferien var nær forestående og ikke kunne endres». I tillegg viser dommen betydningen av det konkrete transportbehovet («... det forelå transportbehov for flere barn ...»), og formålet med leiebilen «... bilen skulle brukes til planlagte utflukter m v.».⁵

En dom kan også ha andre oppgaver/virkninger. Den kan være en kilde til informasjon om innholdet i andre rettskilder, som dommen kan ses som et «produkt» av. Videre kan en dom inneholde uttrykkelige utsagn om juridisk metodebruk, slik som i *Angiografi* (Rt. 2006 s. 1217, avsn. 38) og *Sarkom* (Rt. 2008 s. 218, avsn. 63). Høyesterett uttaler at fast og konsistent praksis fra Pasientskadenemnda kan tillegges vekt som rettskilde. Videre kan dommer gi (retts)historiske tilbakeblikk, for eksempel som ledd i å skissere regelens forhistorie. Se til illustrasjon forarbeidshistorikken i *Fotballspiller* (Rt. 2006 s. 1642). Det å lese høyesterettsdommer har også verdi – som én av flere innfallsvinkler – for å øve opp god juridisk metode. *Eide* (Rt. 2006 s. 735) er ett av mange eksempler. Den omhandler årsakskravet i folketrygdloven § 5-25. Høyesterett har en skarp formulering av problemstillingen, som besvares gjennom en systematisk og åpen, kildeorientert analyse.

³ Dommen er inntatt på s. 342.

⁴ Dommen er inntatt i *Doms- og kjennelsessamlingen (2009)* s. 146.

⁵ *Leiebil* (Rt. 1992 s. 1469, s. 1473).

Betydningen av rettspraksis som rettskilde avhenger av det enkelte feltet innen erstatningsretten. Betrakter man det «erstatningsrettslige landskapet» i et fugleperspektiv, ses et variert rettslig terreng når det gjelder innslaget av dommer. Flere områder er ulovfestet, og hvor reglene er skapt og utviklet gjennom rikholdig praksis fra Høyesterett – ofte i samspill med rettsvitenskapen (juridisk teori). Illustrerende er læren om det ulovfestede objektive ansvaret, samt culpanormen. På andre deler av erstatningsretten har lovgiveraktiviteten vært større, og resultert i lovfestede regler. Et eksempel er det lovfestede, objektive motorvognansvaret i bilansvarsloven 1961 (bal.). Selv om man har en lovtekst å ta utgangspunkt i, trenger ordlyden både presiseringer og suppleringer. Selve rettsregelen fremkommer først når man har tolket for eksempel «gjer»-kriteriet i bal. § 4 i lys av et sammensatt rettskildemateriale, der høyesterettspraksis og forarbeider er viktige rettskilder.

Selv om utgangspunktene for klarleggingen av gjeldende rett blir forskjellig på lovfestede områder og ulovfestede områder, spiller rettspraksis en sentral rolle på de fleste felt innen erstatningsretten. Dommene i dette heftet gir mange eksempler knyttet til grunnvilkårene om ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og utmåling.

I punkt 2 gis en praktisk orientert oversikt over tolkning og anvendelse av dommer i erstatningsrettsstudiet, men uten ambisjon om å være uttømmende.⁶ Deretter suppleres fremstillingen med enkelte «leseråd», jf. punkt 3.

⁶ For en nærmere beskrivelse av rettspraksis som rettskildefaktor, se bl.a. Knoph: Oversikt over Norges rett, Universitetsforlaget (2004) s. 17–20 og 424; samt Andenæs: Rettskildelære, M.H. Andenæs (1997) bl.a. s. 39–45, 89–90 og 119–128 og Boe: Innføring i juss – juridisk tenkning og rettskildelære, Tano Aschehoug (1996) især s. 246–267. Se videre bl.a. Graver: Rettsretorikk – en metodelære, Fagbokforlaget (2007) s. 32–35, 45–48 og 93–106; Nygaard: Rettsgrunnlag og standpunkt, Universitetsforlaget (2004) s. 77–83, 115–118 og 317–333; Eckhoff og Helgesen: Rettskildelære, Universitetsforlaget (2001) s. 155–213; Fleischer: Rettskilder og juridisk metode, Ad notam Gyldendal (1998) s. 177 f. og Torvund: Å studere jus – innføring i privatrett grunnfag, Tano Aschehoug (1996) s. 236–248. Se også de to erstatningsrettslige standardverkene Lødrup: Lærebok i erstatningsrett, Gyldendal Akademisk (2005) bl.a. s. 47–50 og Nygaard: Skade og ansvar, Universitetsforlaget (2007) bl.a. s. 14–16. Spesielt om domsanalyse og domsvurdering, se Uggerud: Domsanalyse og domskritikk, Cappelen Akademisk forlag (2008).

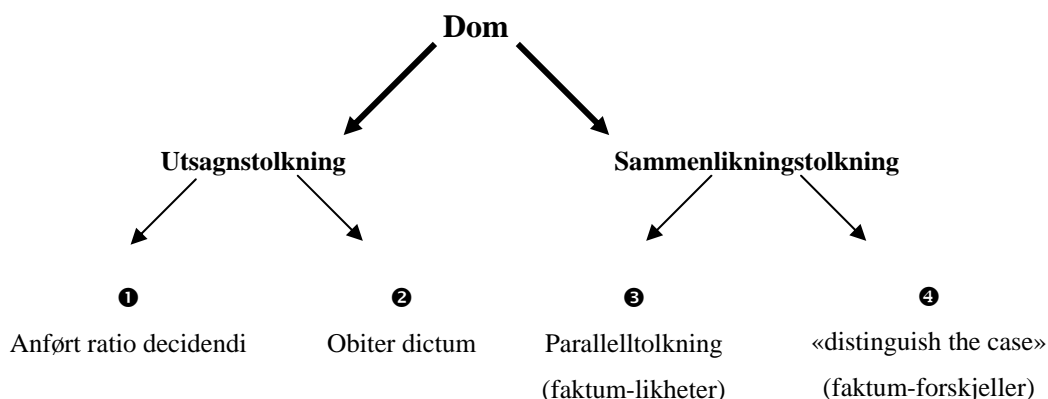
2. Kort om tolkning og anvendelse av dommer

Innholdet i dommer kommer frem gjennom en *tolkning av domspremissene*. Utgangspunktet for tolkningen er basert på ordenes mening ut fra en alminnelig språkforståelse. Her ses en likhet med tolkning av andre rettslige tekster, som for eksempel lovttekster. Det er likevel en viktig forskjell når det gjelder hvor langt man kan gå i å legge innhold i domspremissenes ord og uttrykk. Man kan si at «Høyesterett har ofte en nokså kompakt skrivestil»⁷ – formuleringene i premissene er sjelden like gjennomarbeidet som en lovttekst.⁸ En dom er avsagt i en konkret sak. Som Lødrup bemerker, må man «som ellers under arbeidet med rettspraksis, være oppmerksom på at en dom er konkret utformet».⁹ Ved å bygge resonnementene på flere dommer – som gir grunnlag for å avdekke *begrunnelsesmønstre* – kan man redusere risikoen for å legge for mye i premissene (unngå overtolkning).

Tolkning og
«overtolking»

Begrunnelses-
mønstre

Figur 2. Tolkning og anvendelse av dommer – en oversikt

⁷ Kjelland: Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten – en analyse av generelle og spesielle årsaksregler, Gyldendal Akademisk (2008) s. 33.

⁸ Sml. bl.a. Skoghøy «Bruk av rettsavgjørelser ved lovtolking og annen rettsanvendelse», I: Nybrott og odling: festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen 3. april 2002. Redigert av Gudrun Holgersen, Kai Krüger og Kåre Lilleholt. Bergen: Fagbokforlaget (2002) s. 323–343, på s. 334–335.

⁹ Lødrup: Lærebok i erstatningsrett (2005) s. 47. Se også Graver: Rettsretorikk – en metodelære (2007) s. 95, som påpeker at Høyesterett utvikler retten gjennom en «saksbasert tilnærming».

Figuren viser en oversikt over ulike måter å tolke og anvende dommer på. Det kan grovt skilles mellom utsagnstolkning og sammenlikningstolkning.

Utsagnstolkning

Med *utsagnstolkning* menes her hvordan man finner frem til generelle rettssetninger i domspremissene. Med Fleischer kan man si at utsagnstolkning «karakteriserer seg ved at den bygger på de generelle utsagn som finnes i premissene».¹⁰ Disse kan fremgå av dommens anførte ratio decidendi eller være uttrykt som et obiter dictum. Begge begrepene skal forklares og illustreres.

❶ **Anført ratio decidendi.** Med «ratio decidendi» menes en (eller flere) generell(e) rettssetning(er) som dommen er et utslag av.¹¹ Siden rettssetningen(e) fremgår av domspremissene, tales det om *anført* ratio decidendi. Dette er en motsetning til *konstruert* ratio decidendi, der det er rettsanvenderen selv som må finne frem til hva dommen bygger på (siden det ikke er anført av retten). Konstruerte ratio decidendi angis ofte i juridisk teori, som uttrykk for hva forfatteren mener retten må ha bygd sin begrunnelse på.

Anført ratio decidendi

Eksempel:
P-pilledom II
– betingelseslæren

I *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) ses et eksempel på en anført ratio decidendi.¹² Dette er prinsippdommen som fastslår at betingelseslæren er hovedregelen om årsakssammenheng i norsk rett. Hovedspørsmålet var om produsenten av p-pillen Lyndiol var ansvarlig for en arteriell trombose (hjerneslag). Den medførte lammelser i armer og bein, samt tapt taleevne. Kravet ble fremmet mot Organon AS, som markedsførte pillen i Norge. Årsaksbildet var sammensatt. Det besto av p-pillen, disposisjoner i form av medfødt misdannelse, infeksjon før hjerneslaget, røyking, alkoholinntak og et mulig nakketraume.

Dommen er systematisk bygd opp. Den består av tre deler. Høyesterett drøfter spørsmålet om 1. årsakssammenheng (s. 69–78), 2. ansvarsgrunnlag (s. 78–80) og 3. foreldelse (s. 80–82). Flertallet fant at det var årsakssammenheng mellom p-pillebruken og hjernetrombosen, at selskapet var ansvarlig på ulovfestet objektivt grunnlag, og at kravet ikke var foreldet. Det er årsaksdrøftelsen som skal kommenteres her. Førstvoterende gir innledningsvis en generell beskrivelse av kravet til årsakssammenheng:

¹⁰ Fleischer «Anvendelse og fortolkning av dommer», Jussens Venner 1965 s. 146–208, på s. 178.

¹¹ Sml. begrepsforklaringen i Eckhoff og Helgesen: Rettskildelære (2001) s. 165.

¹² Dommen er tatt inn på s. 243.

Eksempel fra rettspraksis om årsakssammenheng – P-pille II (Rt. 1992 s. 64)**Dommens side 69-70**

«Årsakskravet mellom en handling eller unnlatelse og en skade er vanligvis oppfylt dersom skaden ikke ville ha skjedd om handlingen eller unnlatelsen tenkes borte. Handlingen eller unnlatelsen er da en nødvendig betingelse for at skaden inntreffer. I den årsakskjede som leder frem til en skade, kan det – når årsakskravet stilles på denne måte – foreligge flere årsaker og dermed også flere mulige erstatningsbetingende forhold.

Lagmannsretten har funnet at As hjerneslag skyldtes et samspill av flere årsaksfaktorer, men retten har lagt til grunn at årsakskravet ikke var oppfylt bare ved at p-pillen var én av disse. Hvis lagmannsretten med dette har ment å stille et krav om at p-pillebruken skal ha vært hovedårsaken til trombosen, er jeg ikke enig. ...»

Anført ratio decidendi:
Betingelselæren er hovedregelen om årsakssammenheng i erstatningsretten.

Konkret bevisvurdering
av betingelselærens hypotetiske test på den aktuelle saken.

Formuleringen av betingelselæren er helt generell og uttrykkelig formulert i dommen, se teksten angitt i den øverste klammen. Denne delen av domspremissene utgjør dommens anførte ratio decidendi.

Etter å ha presisert rettsregelen – og foretatt bevisvurderingen – anvendes regelen (her: årsaksregelen) på det aktuelle tilfellet (subsumsjon). Som på andre rettsområder finner man frem til faktum, og prøver dette mot den aktuelle rettsregelen. *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) gir også et eksempel på et tydelig skille mellom tolkning og subsumsjon, se figur 1 foran.

② **Obiter dictum** er en uttalelse som er anført, men som – til forskjell fra dommens ratio decidendi – ikke er nødvendig for å begrunne resultatet. Obiter dictum har preg av å være sidebemerkninger.¹³ De avgis som ledd i domstolenes rettsavklarende og rettsutviklende virksomhet. Det er ulike oppfatninger om rettskildeverdien av obiter dicta.¹⁴

Obiter dictum

¹³ Enkelte taler om en «slengbemerkning». Begrepet er hentet fra Augdahl: *Rettskilder*, 2. utg. (1961) s. 240, og senere brukt av bl.a. Fleischer «Anvendelse og fortolkning av dommer»,

Eksempel:
Verandarekkverk-
dommen

Et eksempel på obiter dictum ses i *Verandarekkverk* (Rt. 2005 s. 1714). Dommen omhandler først og fremst culpaansvar, men også skadelidtes medvirkning. Først-voterende delkonkluderer med at skadelidte *ikke* har medvirket til skaden, og tar derfor ikke stilling til avkortningens størrelse. Høyesterett kunne ha nøydt seg med dette, men ønsker å klargjøre et generelt forhold ved vurderingen av avkortningens omfang. Det avgis derfor en uttalelse *obiter dictum*, som omhandler relevansen av at det foreligger en ansvarsforsikring.

Eksempel fra rettspraksis om culpaansvar og medvirkning

– *Verandarekkverk* (Rt. 2005 s. 1714)

Dommens avsnitt 29:

«Jeg finner således ikke grunnlag for å anse A for å ha medvirket til skaden, og går følgelig ikke inn på hvilken avkortning som ellers kunne vært aktuell.

Foranlediget av prosedyren for Høyesterett *tilføyer jeg likevel* at det ved den skjønnsmessige vurdering av hvorvidt og i tilfelle hvor mye erstatningen skal avkortes når skadelidte anses for å ha medvirket, vil være relevant at det foreligger en ansvarsforsikring. Dette følger etter min mening av en naturlig forståelse av ordlyden i skadeserstatningsloven § 5-1, og har også støtte i lovforarbeidene, jf. blant annet Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) side 36 og 64. ...»

Rettens delkonklusjon:

Skadelidte har ikke medvirket til skaden, og retten kunne avsluttet medvirkningsvurderingen her.

Obiter dictum:

Her gis en tilleggsbemerkning som presiserer hvilke momenter som er relevante for avkortningsvurderingen.

Rettskildeforankringen

for obiter dictumet. De omtalte rettskildene blir gitt forsterket vekt gjennom Høyesteretts tilslutning til dem.

Jussens Venner 1965 s. 146–208, på s. 177 og 180; Torvund: Å studere jus – innføring i privatrett grunnfag (1996) s. 242 og Boe: Innføring i juss – juridisk tenkning og rettskildelære (1996) s. 259.

¹⁴ Blant kritikerne er Lilleholt «Kvifor norsk rett ikkje er case law», I: Rett og toleranse: festskrift til Helge Johan Thue, 70 år. Redigert av Torstein Frantzen, Johan Giertsen og Giuditta Cordero Moss. Oslo: Gyldendal Akademisk (2007) s. 522–530, på s. 523–526 og Jakhelln «Obiter dicta: nei takk!», Lov og Rett 1998 s. 129–130, mens Aasland «Noen betraktninger om rettskildespørsmål i Høyesteretts praksis», Jussens Venner 2000 s. 157–179 er mer positive.

«Markører»

Førstvoterendes uttrykk «Jeg tilføyer likevel» er en av de formuleringene som ofte brukes ved obiter dictum-utsagn. Andre «markører» er for eksempel «Jeg tilføyer, uten at det er nødvendig for resultatet, ...» og «Siden spørsmålet har vært reist, nevner jeg at ...».¹⁵ *Verandarekkverk* (Rt. 2005 s. 1714) gir også et tydelig eksempel på at slike tilleggsbemerkinger ofte foranlediges av partenes prosedyrer, sml. førstvoterendes uttalelse.

Partenes prosedyrer

Sammenliknings-
tolkning

Mens man ved utsagnstolkning identifiserer generelle rettssetninger i premissene, går *sammenlikningstolkning* ut på å sammenlikne saksforhold i den aktuelle saken med saksforhold i en/ flere andre dom(mer). Likheter tilsier samme løsning, mens forskjeller tilsier motsatt (eller på annen måte forskjellig) løsning. Der man vektlegger faktum-likheter for å komme til samme resultat som i tidligere dom(mer), foretas det en *parallelltolkning*,¹⁶ se ❸ i figuren. Dersom man vektlegger faktum-forskjeller for å komme til at annet resultat, tales det om «distinguish the case», se ❹. Her tales det også om å «sondre mot» tidligere dommer, eller å foreta en «motsetningstolkning».

Eksempel 1:
Parallelltolkning

Et eksempel på parallelltolkning gis i *Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158).¹⁷ En kvinne ble trafikkskadet (1989). Skadelidte kom seg raskt etter ulykken, men fikk senere en forverring i form av blant annet epilepsilignende anfall (pseudoanfall). Hun ble ansett å ha utviklet en somatoform lidelse. Den kjennetegnes av at pasienten hevder å ha en somatisk betinget plage, til tross for negative funn og bekreftelser fra leger om at denne ikke har organisk grunnlag. Lidelsen var i vesentlig grad forårsaket av en selvpåført sykeliggjøring, ved at hun gjentatte ganger trosset legenes råd om å akseptere skaden som psykisk betinget. I stedet rettet hun nye henvendelser til helsevesenet for å få bekreftet sin oppfatning om at lidelsen var somatisk betinget. Atferden var delvis motivert av utsikten til en betydelig erstatningsutbetaling.

De beskrevne etterfølgende omstendighetene foranlediget spørsmål om skadefølgen sto i adekvat årsakssammenheng med trafikkuulykken. Høyesterett besvarer dette med nei, og påpeker blant annet forskjeller fra *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320).¹⁸ Der sto skadefølgen i et mer direkte forhold til den skadevoldende begivenheten, idet skaden ble utviklet uten at årsaksrekken ble «infiltrert» av en rekke etterfølgende, ytre hendelser. Disse ulikhetene i saksforholdet blir påpekt av Høyesterett.

¹⁵ Jf. hhv. *Hareide/Vaktmester* (Rt. 1996 s. 385, s. 388) og *Nakkeprolaps* (Rt. 2007 s. 1370, avsn. 37).

¹⁶ Sml. bl.a. Fleischer «Anvendelse og fortolkning av dommer», *Jussens Venner* 1965 s. 146–208, bl.a. s. 178 f.

¹⁷ Dommen er tatt inn i *Doms- og kjennelsessamlingen (2009)* s. 290.

¹⁸ Dommen er tatt inn på s. 309.

Eksempel fra rettspraksis om adekvans – *Pseudoanfall* (Rt. 2007 s. 158)

Dommens avsnitt 75:

«Det sentrale særtrekk ved adekvansvurderingen i forbindelse med denne skaden, og som *skiller den fra* det som var tilfelle i Rt. 2001 side 320 [Nilsendommen], er at den ikke har direkte tilknytning til selve ulykken. Ulykken er her en indirekte skadeårsak. Det er skadelidtes egen forestilling og forklaring på sine plager, der disse hele tiden henføres til ulykken, som gjør at denne bidrar til skadeutviklingen. Dette gir skaden et klart indirekte og avledet preg i forhold til ulykken.»

④ Sammenlikningstolkning
– påpekning av faktum-forskjeller

Kravet til adekvans var ikke oppfylt i denne dommen – til forskjell fra i Nilsen-dommen.

Førstvoterende understreker at skaden ikke har direkte tilknytning til selve ulykken. Som retten påpeker, er dette en viktig forskjell fra *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320). Der ble skaden utviklet uavbrutt fra trafikkulykken.¹⁹ I tillegg til å illustrere betydningen av skadeforløpet, viser dommen Høyesteretts *tilnærming* til denne delen av adekvanskriteriet. Retten foretar en konkret vurdering, og bruker åpent og aktivt tidligere praksis for å plassere det aktuelle tilfellet. Dermed får retten et mer presisert utgangspunkt for skjønnet, enn om den bare hadde bygd på generelle uttrykk for nærhetskriteriet (at skaden ikke må være «fjern», «avledet» mv.). Fremgangsmåten bidrar til å stadfeste og utvikle retningslinjer for adekvansvurderingen.

Retten peker i mange tilfeller *både* på forskjeller og likheter, og sammenlikningen kan *veksle* mellom å vurdere faktum-likheter og faktum-forskjeller. *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436) er illustrerende. I utmålingen av erstatning til dekning av fremtidige pleie- og omsorgsbehov, drøfter Høyesterett hva som er en «nødvendig og rimelig» merutgiftserstatning. I vurderingen fremheves så vel likheter som forskjeller med tidligere dommer om erstatning av slike merutgifter (sammenliknbare avgjørelser).

Eksempel 2: Vekselvis parallelltolkning og «distinguish the case»

¹⁹ Forskjellene i saksforholdet er beskrevet og illustrert hos Kjelland: Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten – en analyse av generelle og spesielle årsaksregler (2008) især s. 259.

Førstvoterende for flertallet sammenlikner med saksforholdene i *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547) og *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958).²⁰

Eksempel fra rettspraksis om erstatningsutmåling – *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436)

Dommens side 1442:

...

«Skoland- og Stokstaddommene gjaldt *i likhet med* vår sak utmåling av erstatning til unge skadelidte, av blant annet fremtidige utgifter til pleie, omsorg og tilsyn. De faktiske forholdene *at skiller seg* imidlertid fra vår sak. Skoland var påført en alvorlig hjerneskade, og det ble lagt til grunn for erstatningsutmålingen at han skulle bo på sykehjem. I vår sak er det enighet mellom partene om at *Bråtane – i likhet med* Maria Stokstad – skal bo i egen bolig. Maria Stokstad var varig lam fra brystet og ned, men kunne bruke armene, noe som gjør henne *vesentlig mer selvhjulpen enn Bråtane.*» (mine uthevninger)

⑤ Likhet i faktum

④ Forskjell i faktum

⑤ Likhet i faktum

④ Forskjell i faktum

3. Noen praktiske råd ved studiet av dommer

Utgangspunktet for domstolkningen er hva som fremgår av ordlyden ut fra en alminnelig språkforståelse. Dette innebærer likevel ikke at dommer bør leses som en roman. Det sentrale er å identifisere dommens betydning som rettskilde, noe som krever øvelse. Dette er en del av jusstudiet generelt, og kjennetegner rettsområder som erstatningsretten spesielt. For å opparbeide denne ferdigheten må de fleste lese mange dommer.

²⁰ Denne og andre sider ved dommen er nærmere behandlet i Kjelland «Bråtane-dommen i Rt. 2002 s. 1436 – erstatning til dekning av pleie- og omsorgsutgifter», Tidsskrift for Erstatningsrett 2004 s. 3–40.

I denne sammenhengen kan det – især tidlig i rettsstudiet – være hensiktsmessig å få noen praktiske råd for domslesingen. De som skisseres her er bare ment å være «knagger for tanken». Listen er ikke uttømmende. Utvalget er basert på spørsmål og erfaringer fra forelesninger og kurs i og utenfor erstatningsrett.

1. Finn frem til de aktuelle *rettsspørsmål*. Sakens hovedspørsmål gjengis ofte først i premissene og/eller innledningsvis under premissene. En dom kan ha flere delproblemstillinger, som da angis fortløpende i dommen.
2. Finn frem til – og reflekter over – hvilke *rettskilder* som brukes for å løse det aktuelle rettsspørsmålet, og eventuelt hvilke kilder det avgrenses mot.
3. Finn frem til – og reflekter over – de anvendte *regler, prinsipper og momenter*, og hvordan disse fremgår av premissene, se punkt 2 foran om anført ratio decidendi, obiter dictum mv.
4. Finn frem til – og reflekter over – rettens *argumentasjonsstil*. Er premissene teoripregede/generelle eller konkret utformet/nært knyttet til den aktuelle saken? Legg også merke til dommens systematikk, f.eks. strukturen i rettens drøftelse av vilkår/momententer.
5. Finn frem til – og reflekter over – mulige *sammenhenger* – innen faget og til andre fag (rettsfelt). Et eksempel: *Dispril* (Rt. 2000 s. 915) viser at adekvansregelen kan måtte ses i sammenheng med formålet med ansvarsregelen (legemiddelansvaret). I påregnelighetsvurderingen må det tas hensyn til at lovgiver tok sikte på å fange inn sjeldne bivirkninger med stor skadeevne.
6. Finn frem til – og reflekter over – *domsslutningen*, og om avgjørelsen er *enstemmig eller avsagt under dissens*. Husk at dissenser ikke trenger å gjelde alle sider ved avgjørelsen. F.eks. er flertallet og mindretallet i *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) enige om at betingelseslæren er hovedregelen om årsakssammenheng – uenigheten gjaldt den konkrete bevisvurderingen.

Kronologisk domsregister

Norsk Retstidende

Rt. 1905 side 715 Vannledning 128
Rt. 1909 side 851 Knallperle I 132
Rt. 1917 side 202 Knallperle II 139
Rt. 1966 side 163 Sola 220
Rt. 1972 side 815 Alkejakt 103
Rt. 1974 side 41 Stige 57
Rt. 1990 side 768 Hiv 229
Rt. 1992 side 64 P-pille II 243
Rt. 1993 side 1524 Ølberg 341
Rt. 1995 s. 209 Omsorgsovertakelse 63
Rt. 1997 side 1 Rossnes 273
Rt. 1998 side 639 Bastrup 357
Rt. 1999 side 1312 Hjullaster 171
Rt. 1999 side 1473 Stokke 286
Rt. 2000 side 253 Asfaltkant 400
Rt. 2000 side 441 Kåsa 372
Rt. 2001 side 320 Nilsen 309
Rt. 2001 side 1221 Alpinbakke II 77
Rt. 2001 side 1646 Selmer 142
Rt. 2002 side 1283 Gårdsdam 85

Rt. 2003 side 433 Sykkel 91
Rt. 2003 side 557 Politiflukt 180
Rt. 2003 side 1546 Lund 156
Rt. 2004 s. 487 Hyggetur med jobben 206
Rt. 2004 side 1816 Messel 384
Rt. 2005 side 870 Eiendomsmegler 491
Rt. 2005 side 887 Bilbelte 468
Rt. 2005 side 1365 Finanger II 429
Rt. 2006 side 690 Lillestrøm 328
Rt. 2007 side 882 Pall 212
Rt. 2007 side 1665 Vektor 107
Rt. 2008 side 453 Otterstad 475
Rt. 2008 side 755 Hjemmehjelper 119
Rt. 2008 side 1354 NOKAS 499

Rettsens Gang

RG 2008 side 897 Traktor 187

Andre avgjørelser

E-1/99 Finanger (EFTA-domstolen) 459

Samlende domsoversikt

Materialsamling/hovedtema Dom	Kurshefte i erstatningsrett	Doms- og kjennelsessamlingen	Hovedtema¹ (del i heftet)
<i>Vannledning</i> (Rt. 1905 side 715)	Side 128		3
<i>Knallperle I</i> (Rt. 1909 side 851)	Side 132		3
<i>Knallperle II</i> (Rt. 1917 side 202)	Side 139		3
<i>Hunton Bruk</i> (Rt. 1964 side 609)		Side 28	(6)
<i>Sola</i> (Rt. 1966 side 163)	Side 220		4
<i>Tiranna</i> (Rt. 1970 side 1154)		Side 45	6
<i>Alkejakt</i> (Rt. 1972 side 815)	Side 103		2
<i>Mønepanne</i> (Rt. 1972 side 965)		Side 60	3
<i>Flymanøver</i> (Rt. 1973 side 1268)		Side 65	4
<i>Stige</i> (Rt. 1974 side 41)	Side 57		1/3
<i>Rengjøringsbyrå</i> (Rt. 1982 side 1349)		Side 87	2
<i>Takstol</i> (Rt. 1984 side 1023)		Side 97	3
<i>Hauketo</i> (Rt. 1985 side 1011)		Side 102	4

¹ Her angis bare dommens hovedtema(er). Bakgrunnen for presiseringen er at en og samme dom kan inneholde flere emner, og dermed være relevant for ulike deler av erstatningsrettskurset. Tallene korresponderer med nummereringen av temaene i dette heftet, se innholdsfortegnelsen.

<i>Hiv</i> (Rt. 1990 side 768)	Side 229		4/1
<i>Gulvluke</i> (Rt. 1991 side 1303)		Side 128	3
<i>P-pille II</i> (Rt. 1992 side 64)	Side 243	Side 130	4/3
<i>Leiebil</i> (Rt. 1992 side 1469)		Side 146	5
<i>Lettbetongblokk</i> (Rt. 1993 side 1201)		Side 147	3
<i>Ølberg</i> (Rt. 1993 side 1524)	Side 342		5
<i>Omsorgsovertakelse</i> (Rt. 1995 s. 209)	Side 63		1
<i>Rossnes</i> (Rt 1997 side 1)	Side 273		4
<i>Mobbedom II</i> (Rt. 1997 side 786)		Side 157	2
<i>Bastrup</i> (Rt. 1998 side 639)	Side 357		5
<i>Hjullaster</i> (Rt. 1999 side 1312)	Side 171		3
<i>Stokke</i> (Rt. 1999 side 1473)	Side 286		4/5
<i>Asfaltkant</i> (Rt. 2000 side 253)	Side 400		3
<i>Kåsa</i> (Rt. 2000 side 441)	Side 372		5
<i>Alpinbakke I</i> (Rt. 2000 side 1991)		Side 191	2
<i>Nilsen</i> (Rt. 2001 side 320)	Side 309		4
<i>Alpinbakke II</i> (Rt. 2001 side 1221)	Side 77		2/6
<i>Selmer</i> (Rt. 2001 side 1646)	Side 142		3
<i>Gårdsdam</i> (Rt. 2002 side 1283)	Side 85		1
<i>Bråtane</i> (Rt. 2002 side 1436)		Side 224	5
<i>Sykkel</i> (Rt. 2003 side 433)	Side 91		1
<i>Politiflukt</i> (Rt. 2003 side 557)	Side 180		3/4
<i>Lund</i> (Rt. 2003 side 1546)	Side 156		3

Domsregister

<i>Hyggetur med jobben</i> (Rt. 2004 side 487)	Side 206		3
<i>Messel/Skiltmaker</i> (Rt. 2004 s. 1816)	Side 384		4/5
<i>Eiendomsmegler</i> (Rt. 2005 side 870)	Side 491		6
<i>Bilbelte</i> (Rt. 2005 side 887)	Side 468		6
<i>Finanger II</i> (Rt. 2005 side 1365)	Side 429		6
<i>Finanger (EFTA-domstolen)</i>	Side 459		6
<i>Oslo Lufthavn</i> (Rt. 2006 side 486)		Side 269	(6)
<i>Lillestrøm</i> (Rt. 2006 side 690)	Side 328		4
<i>Pseudoanfall</i> (Rt. 2007 side 158)		Side 290	4
<i>Schizofreni</i> (Rt. 2007 side 172)		Side 296	4
<i>Vekter</i> (Rt. 2007 side 1665)	Side 107		2
<i>Hjemmehjelper</i> (Rt. 2008 side 755)	Side 119		2
<i>Pall</i> (Rt. 2007 side 882)	Side 212		3
<i>Otterstad</i> (Rt. 2008 side 453)	Side 475		6
<i>NOKAS</i> (Rt. 2008 side 1354)	Side 499		6
<i>Traktor</i> (RG 2008 side 897)	Side 187		3